

ПРОБЛЕМИ ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА У УСЛОВИМА САВРЕМЕНЕ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ¹

PROBLEMS OF SOCIOECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF CONTEMPORARY GLOBALIZATION

Срећко Милачић²

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у К.
Митровици, Економски факултет, Србија

Александар Костић³

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у К.
Митровици, Економски факултет, Србија

Сажетак: Аутори истражују проблем савремене глобализације и управљања друштвено-економским развојем. Они указују на улогу светског новца, односно виртуелног капитала. Посебно су се бавили начином одвајања финансијског система од реалне економије, затим проблемом управљања у условима када корпорације имају сву моћ. Они промовишу потребу развијања свести за стратешку контролу искоришћавања ресурса и њихове обновљивости. Аутори истичу тешкоће које долазе са интеграцијама од протекционизма до аутократског понашања као и нарастање дугова без преседана. Банкроти који се увећавају без опипљивог решења.

Кључне речи: управљање, глобализација, друштвено-економски развој, научно-технолошка револуција, виртуелни новац.

Abstract: The authors explore the problem of contemporary globalization and management of socioeconomic development. They stress the role of world money i.e. virtual capital. In particular, they deal with the method of separating the financial system from the real economy and the problem of the management in the conditions when corporations have all the power. They promote the need to develop awareness for strategic control of resource utilization and their reproducibility. The authors highlight the difficulties that come with integrations, ranging from protectionism to autocratic behavior, as well as unprecedented debt growth. Bankruptcies are increasing without a tangible solution.

Key words: management, globalization, socioeconomic development, scientific and technological revolution, virtual money.

¹ Рад је резултат истраживања у оквиру научно-истраживачког Пројекта III 47023 “Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција” који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Р. Србије

² srecko.milacic@pr.ac.rs

³ aleksandar.kostic@pr.ac.rs

УВОД

Угрожена животна средина, нестабилна глобална економија, протекционизам и многи други изамаи, само су део проблема који оптерећују савремени свет. У својој чувеној књизи „Домети глобализације“ још давне 1974. године Ричард Барнет и Роналд Мјулер наводе да: „Они који воде глобалне корпорације, први у историји настоје да управљају светом као јединственом привредном целином помоћу одговарајуће организације, технологије, новца и идеологије“ (Barnet&Mueller, 1974, p. 74). Наиме, у „другој половини XX века догодио се преокрет у самој етапи еволуционог процеса: степен и ширина историјских догађаја достигли су такав ниво да је стихијски еволуциони процес уступио место пројектованој еволуцији“ (Зиновьев, 2000, стр. 70). Процес о коме говоримо почео је 70-их година прошлог века, а траје и дан-данас како у економској тако и духовној сфери: идеологији, култури, образовању итд. То је и разлог што једни аутори говоре о глобализацији као перманентном и бесконачном процесу, а други о „таласима глобализације“.

Појавио се велики број нових тенденција као што су: глобално тржиште, светски новац, масовна култура и друштво, Интернет итд. Традиционално је улогу светског новца вршило злато, међутим, 40-их година XX века Бретон-Вудским споразумом укинута је његова монопол пошто је и амерички долар проглашен средством у међународним финансијским обрачунима. Свака је земља по том уговору била дужна да има резерве у доларима. Таман када се учинило да је долар добио конкурента у еврo економска криза је захватила и Европску заједницу, а са њом су пољуљани и сами темељи ове организације. Са друге стране, стидљиво се помиње потреба за светском обрачунском валутом која ће заменити долар. То се објашњава чињеницом да су свету потребне нове резервне валуте које ће имати „златну подлогу“, а не хибриде којим би се на досадашњи начин могло манипулисати. Другим речима, проглашавање америчког долара за резервну светску валуту многи виде као „игру“ финансијских магната да кроз неку заједничку, а наводно светску валуту, задрже досадашњу контролу светских финансијских токова и наштампане хиљаде милијарди долара „ставе под капу“ заједничке светске валуте. Очигледно да глобални свет није једнозначан и оваква врста конфронтације са Западом је неизбежна. Зато није искључена могућност да се обрачуни врше у различитим валутама имајући у виду да је злато престало да буде свеопшти еквивалент, мера вредности. Сваки „покушај неразвијених земаља да појачају своју конкурентску позицију, стварајући

трговинске и царинске савезе наилазе на отпор и приговор да то противуречи карактеру процеса глобализације“ (Бабурин и др, 2011, с. 184). Оваква реакција се јавља увек „када се тржишне слободе разилазе са интересима економски јаким држава... У томе се и састоји недостатак тржишних механизма у обезбеђивању одрживости процеса глобализације у економији“ (Бабурин и др, 2011, с. 184). Парадигма да глобализација доноси само користи показало се није тачна. Коришћење поједностављених модела доводило је до искривљене слике, па се сагледало да ни користи ни трошкови нису третирани на одговарајући начин. Често се догађало да у одређеним земљама трошкови превазилазе користи. Ефекти таквог следа ствари данас су добро познати. Зато се, с правом, управљање глобализацијом сматра кључном синтагмом у разрешавању овог проблема. Уколико се то не догоди у већини земаља живеће се горе него до сада. Циљ нашег рада је да укажемо на контроверзе које прате друштвено-економски развој у условима савремене глобализације са посебним акцентом на управљање као и улогу научно-техничког прогреса у томе.

1. ВИРТУЕЛНА ЕКОНОМИЈА И ФИНАНСИЈСКА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА

Најновија економска криза која је захватила свет избацила је на површину проблем финансијске глобализације и виртуелне економије. „Сан сваког потрошача: купљена роба плаћа се чековима које трговци и комерцијалисти никада неће реализовати. Рачуни се упоређују са инпровизованим комадићима папира са правим потписом, али властити рачун никада неће бити оптерећен. Прича из капиталистичке Земље Дембелије? И да и не. Оно што би некоме могло да изгледа незамисливо, већ деценијама је реалност за економију САД. Оне купују робу других народа и увоз плаћају доларима које централна банка Сједињених Америчких Држава, Федералне резерве, штампа по својој вољи. Суспензија везивања долара за злато 1971. године реалнопривредно је омогућила, непокривено ширење количине долара. Већ средином 90-их само свака шеста зелена новчаница која је била у оптицају била је покривена реалном производњом или штедњом.“ (Елзесер, 2009, стр. 33). На тај начин се глобални финансијски систем одвојио од реалне економије „новац почиње да врши нову, пету функцију: средства опслуживања виртуелне економије. Свакодневни обим девизних тржишта за сто пута је већи од обима реалне размене роба и услуга. Техника спровођења послова на финансијским тржиштима доведена

је до савршенства. Финансијски олигарси остварују глобално планирање финансијских токова и контролу за прерасподелу ресурса. Глобална компјутеризација изградила је светску 'глобалну берзанску платформу'. Номинална вредност виртуелних дериватских уговора достигла је ниво 50 трилиона америчких долара, што је два пута више од годишњег светског дохотка. Глобална виртуелна трговина ризицима (игра на берзи) довела је човечанство пред економски крах“ (Лукашевич, 2006, с. 161). Очигледно је да свет финансија постаје самосталан, односно независтан је од економске реалности. Укупна новчана маса се не обезбеђује материјалним покрићем. Овде се, пре свега, мисли на златну подлогу. Шта се у ствари догодило? Формирано је глобално финансијско тржиште где се новац претворио у робу, а шпекулација на промени курса валута је најповољнија тржишна операција. У том смислу, суштина нове финансијске филозофије је да су финансије одвојене од репродуктивних циклуса. „Одвија се преливање финансијских средстава у шпекулативни капитал који формира тржиште другоразредних хартија од вредности. Уз ово треба знати да обим светских финансијских трансакција износи половину квадрилиона (24 нуле) америчких долара“ (Лукашевич, 2006, с. 161). За тако нешто најбољи пример је дао Џозеф Е. Стиглиц (2002, стр. 208): „Постојало је претерано одушевљење које је изазвало да тржиште некретнина и тржиште акција у Тајланду постану пренадувана. Ти 'балони' су ојачани, ако не и створени шпекулативним новцем који се уливао у ту земљу. Ово одушевљење је заменио претерани песимизам, када је ток капитала потпуно променио смер и почео да се одлива из земље. У ствари, промена смера кретања шпекулативног капитала била је прави, најдубљи узрок променљивости валутних курсева. Ако се тај феномен може упоредити са болешћу, онда има смисла третирати болест, а не њену манифестацију – променљивост девизних курсева“. Очигледно је да се овде може говорити о аморалности, јер ово није само економски проблем већ и митологизирана слика непогрешивости Запада. Друштвени развој зависи од капитала. Међутим, није све једно да ли је то виртуелни или реални капитал. Пошто знамо да једна болест никада не иде сама, овакав капитал се одражава на све сфере живота. С правом многи истраживачи указују на штету која се одражава на целокупни друштвени развој. То више није само економско питање, већ и филозофско, морално, етичко итд.

2. КОРПОРАЦИЈЕ И ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ

О транснационалним корпорацијама (ТНК) данас можемо да говоримо као основним полугама глобализације (Ђорђевић, 2015, стр. 46). Поједини нови глобални актери у које спадају и ТНК данас се „повезују у једну умрежену глобалну хијерархију моћи која тежи да створи један целовити постдржавни међународни поредак“ (Деспотовић & Гајић, 2017, стр. 299). Свето правило корпорација је да се по сваку цену оствари што већи профит. То је правило које почива на критеријуму да циљ оправдава средство. „Због свега тога људска бића унутар корпорацијског устројства, ма какви да су њихови лични морал и осећања, никако не могу да делују у складу са сопственим вредностима... У том смислу корпорација заправо јесте машина, технолошка структура, организација која следи сопствена начела и сопствени морал. У таквој структури људски морал је поремећен“ (Мандер, 2003, стр. 313). Двоструки стандарди постају потреба, а императив профита је оправдање за све поступке. У ствари у правила корпорацијског понашања спадају: императив профита, императив раста, конкуренција и агресивност, аморалност, хијерархија, сегментација, дехуманизација, експлоатација, ефемерност и покретљивост, несклад с природом, хомогенизација итд. Корпорацијско друштво „снажно настоји да промени схватања и вредности народа у смеру корпорацијских циљева... Технологија сателитске комуникације, која доноси западну телевизију и рекламе, јавља се у спрези са техничком инфраструктуром да би се убрзала стопа развоја. Већину ових делатности финансирају Светска банка и Међународни монетарни фонд, као и агенције попут 'Ју Ес Ејда', Интерамеричке банке и Азијско-америчке банке, које све служе циљевима мултинационалних корпорација“ (Мандер, 2003, стр. 322-323). Јасно је да светске организације основане да би помогле земљама да одрже своју привреду, обезбеде ликвидност и помогну економском расту, данас више брину о транснационалним корпорацијама. „Технократска, неконкурентска природа класичне мултинационалне корпорације постала је још очигледнија како се ова посотепено удаљила од рескирања и креативног развоја. Уместо тога, мултинационалне корпорације купују мање, много креативније компаније; усредсређују се на акумулацију капитала; секу купоне интелектуалне својине; и лобирају изабране званичнике и државне службенике да прилагоде јавно добро на корист приватницима. Упркос свим овим предностима, корпорацијама се често дешава да не могу да поднесу огромне интеграције које спроводе, нити да отплаћују своје дугове без преседана“ (Ралстон Сол, 2011, стр. 232-

233). Пример за неуспеле интеграције је банкрот авиоиндустрије, који је уследио и поред огромних милијарди које су нетрагом испариле. Поставља се питање да ли су корпорације моћније од држава? Имамо у виду да савремена технократија све више залази у сиву зону пословања. Протекционизам је један од начина да се увећа профит (Рогановић и др, 2017.). Они купују деонице по повлашћеним ценама. Јавне су оптужбе на њихов рачун да се самоуграђују. Мултинационалне компаније просто нису агенти друштвене промене. Напротив, оне се самозаштићују аутократским понашањем. „Заједно са тим не само у оваквом поретку ствари, него и у целини тенденција развоја односа природе и друштва не могу се вредновати као задовољавајући у низу принципијелних разлога... За већину остатка од пет милијарди становника планете еколошка ситуација има тенденцију погоршања из сасвим конкретних разлога“ (Чумаков, 2009, с. 154). Наиме, мултинационалне корпорације, посебно када се не ради о матичној земљи, руковођене профитом немилице уништавају животну средину. За осуду је што се не чује глас угрожених. Нешто слично се догађа и са банкама. „Прецват глобалних финансијских тржишта све више отежава државним владама да доносе економску политику, а још више да је спроводе. У исто време банкарци тврде да прописи, уколико се поштују, осујећују компанију у међународној конкуренцији. Ипак, историја дерегулације препуна је скандала и финансијских несмотрености за које су неколицина банкара, али и милион пореских обвезника и клијената, платили превисоку цену“ (Барнет & Кавана, 2003, стр. 377-378). Свему овоме доприноси настанак „казино економије“ где је хазард у ствари начин за остварење енормног профита, па је тако „у глобализованој привреди, повезаној технологијом која омогућава тренутно пребацивање незамисливих износа по читавом свету на заповест шпекуланата, а која је имуна на било какве прописе, катастрофе ће се дешавати далеко чешће“ (Барнет & Кавана, 2003, стр. 382). Дакле „казино економија“ је допринела да се банкарство и морални хазард у многим радовима познатих економиста синтагматски употребљавају. Талас банкротства и начин на који Међународни монетарни фонд у тим случајевима делује упозоравају на огромне недоследности.

3. НАУЧНО-ТЕХНИЧКА РЕВОЛУЦИЈА И КОНТРОВЕРЗЕ КОЈЕ ОПОМИЊУ

Научно-техничка револуција доприноси „компресији времена и простора“ (Печујлић, 2005, стр. 55). Наиме, модерна технологија

сабија време и простор. „Смањивање дистанце која раздваја земље и људе прва је и најопипљивија последица модерне технологије... Преко 3000 комерцијалних сателита и милијарду телевизора претвара свет у једну велику позорницу на којој милијарде људи посматрају исти спектакл. Пуким притиском на дугме интернета отвара се трезор светског духовног блага. Непојмљиву брзину емитовања илуструје податак да целокупна Encyclopaedia Britannica, са својих 25 томова, може да се емитује преко Атлантика за само један минут“ (Печујлић, 2005, стр. 55).

Мирослав Печујлић о информатичкој револуцији и глобализацији говори као о близанцима, и сматра да својом интервенцијом преобликује, „продире у најскривеније тајне човековог генетског кода, открива генетску мапу. Дах застаје пред репертоаром њених интервенција које су већ на дохвату руке: хибернација људског организма, продужетак живота, ефикасне терапије низа болести, клонирање људске врсте и лоботомске промене индивидуалних особина. Истовремено, створен је човек двојник – робот са способношћу саморепродукције и самоуништења, способан да створи нову генерацију робота без човековог учешћа“ (Печујлић, 2005, стр. 58).

Овакав закључак долази пре из великог страха да човечанство, односно научно-технички прогрес, не крене путем без самоконтроле, што се наравно може преобратити у своју супротност, да уколико човечанство не буде обазриво, а посебно научно-техничка елита, једнога дана машине могу завладати људима.

Узлет технологије у први план ставља *комуникацију* јер су, пре свега, компаније заинтересоване за брз и делотворан начин пословања. Успостављање заједничких стандарда је норма коју прихватају сви који желе успех у послу. Прихватање стандарда и норми не сме се схватати као атак на традицију, напротив. Неспособне домаће компаније које имају монопол на тржишту често платформе за које су важни стандарди и норме манипулацијом проглашавају „страним телом“, односно моделом који ће уништити национални идентитет. Ми, наравно, нисмо случајно употребили термин „манипулација“ и ту треба јасно разграничити шта је шта. У одређеним околностима она може постати реалан ризик „ако нови њу-дил не наступи, ако фаталистички однос постмодернизма и неолибералног глобализма постане самоиспуњавајуће пророчанство, тада кошмарни сценарио постаје реална могућност. Замислимо како би изгледала бразилијанизација Европе... Неолиберализам је победио, национална држава је укинута, социјална држава се претворила у рушевине на место државних норми, права и моћи,

наступа безброј међусобно супротстављених актера који се налазе у међусобном рату свих против свију. У опасним централним деловима града службеници раде у канцеларијама које су претворене у затворене тврђаве транснационалних компанија. У њиховој близини налазе се паркови које су окупирали милитантни 'Зелени' (тзв. 'терористичка језгра') и које бране оружјем. Наоружани пензионери патролирају границама својих квартова. Брзе траке за суперлимузине и трошни, пропадајући диносауруси социјалне државе – возила јавног превоза – међусобно се укрштају. Они који се одлучују у још увек постојећу железницу, чине то на велики сопствени ризик... На место Уједињених нација ступа организација која се назива Уједињеном Кока–Колом. Остаци националних држава захтевају плаћање такси које конкуришу осталим облицима рекета“ (Бек, 1999, р. 161).

Овакав орвеловски сценарио свакако је претња и као такав се треба узимати у обзир код управљања друштвеним развојем. Ми бисмо пре навели Печујлићева запажања која се тичу светског друштва и тзв. *великог двојства*. Наиме, он каже: „Светски ток још увек представља 'двоструко књиговодство' историје са својом демократском/хуманијом и ауторитарном/дехуманизирајућом страном... 'Велико двојство' које као сенка прати модерно друштво од његовог рађања не мора, међутим, да остане и његово трајно својство, да буде овековечено. Непредвидива катаклизма или трајно погоршавање осетљиве равнотеже између стваралачких и деструктивних сила које је човек освојио, између хуманијег и нехуманијег лика светског друштва, може такође да буде његова судбина. Фаза репресивније глобализације наговештај је о опасној промени равнотеже нагоре“ (Печујлић, 2001, стр. 54).

Печујлић је добро приметио да глобализација сама по себи не подразумева дехуманизацију која долази са савременом технологијом, већ оптимистичку верзију постмодерног друштва. Међутим, и он показује дозу уздржаности пошто има у виду проблем постојања тзв. *великог двојства*. Свестан је да се треба борити за превагу стваралачких над деструктивним силама. Репресивна глобализација на чију се страну у овом времену помера клатно равнотеже може довести до нежељеног сценарија, односно до катаклизме светских размера: „Глобализацији није потребно насиље, на које се некада ослањала вестернизација; Она је заснована на привлачности слика... и на стохастичком деловању милијарде људи који и одређују тенденције, непознате и њеним 'архитектами' . Баш зато дати процес се не може описивати строгом теоријом... Није случајно да зато епоху глобализације одавно називају 'периодом

неодређености' и 'друштвом ризика'. Ти епитети прецизније и дубље одражавају суштину нашег времена“ (Иноземцев, 2008, с. 37). Очигледно, проблеми модерног света се преплићу и мултидисциплинарни су. Зато истраживачи данас и наилазе на тешкоће које су формулисали „неодређеношћу“.

Аутори попут R. Robertson-a, R. Findlay и K. O'Rourke говоре о „три таласа глобализације“ (Robertson, 2003, р. 7-11) и да се последња два таласа могу назвати „реглобализацијом“ (Findlay, & O'Rourke, 2007, р. 473). Наравно, да су они супериорни у односу на први талас јер се, пре свега, тичу информационе и технолошке области. Те технолошке промене су се практично догодиле у целом свету. Технолошке иновације су доприносиле повећању конкурентности (Rodrigues&DaCosta, 2018). Промет у међународној трговини растао је веома брзо у односу на глобални укупни производ: „Неопходно је обратити пажњу на правце робног кретања. Од 1950. до 1993. године укупни производ свих држава света је порастао са 3,8 до 18,9 трилиона долара (или 5 пута), а обим промета у трговини са 0,3 на 3,5 трилиона долара (или 11,7 пута)“ (Krugman, 1995, р.117). Тако се догађа да: „Од 1996. до 2006. године темпо раста обима извоза у свим земљама света износио је 6,3%, а темпо раста укупног производа – око 3,5%“ (World Trade Organization, 2007, р. 2). Са друге стране, „Индија и Кина, две земље у којима живи приближно 45% светског становништва, а чији удео у глобалном БДП-у претходно износио испод 10%, сада доживљавају препород. С много већим стопама раста од развијених земаља“ (Стиглиц, 2015, стр. 84-85). Доба савременог привредног раста подразумева комбинацију повећања аутпута по становнику с брзим укупним растом становништва. Већи доходак по становнику и већи број становника је довео до огромног повећања укупне привредне активности. Светски аутпут, који се од 1800. до данас повећао 240 пута је дао огроман допринос просечном благостању, индустријализацији, урбанизацији, али и еколошким опасностима (Сакс, 2014, стр. 20-21). „Не треба занемарити чињеницу да квалитетан привредни раст представља дугорочан и спор процес, што значи да је брз раст једино могуће постићи на уштрб његовог квалитета, што наравно није пожељно јер само квалитетан привредни раст може бити одржив“ (Дајић, Којић, 2018, стр. 56).

Данас је тешко раздвојити технолошки развој од *друштва ризика*: „Гигантске размере савременог ризика извиру из његове особне природе. Ризици не представљају нешто спољашње, попут природних катастрофа, библијских поплава или земљотреса, већ су људско дело, плод ограничене контроле над властитим акцијама,

њиховим последицама. Ризици не представљају случајне или узгредне последице и одступања, већ управо логичне последице владајућег типа технолошко-економског развоја. Они нису резултат недостатка технологије; њеним развитком они, стога, не нестају већ се драстично увећавају“ (Печујлић, 2005, стр. 188).

Поставља се питање могу ли земље које имају развијену технологију саме себе да обуздају и уз помоћ исте не користе без ограничења природне ресурсе малих и незаштићених земаља? Децидиран одговор на ово питање је тешко дати, иако постојећу драстичну технолошку неравнотежу треба што пре уравнотежити. За тако нешто мора да постоји и међународна правна регулатива која омогућава Уједињеним нацијама и њеним органима да реагују. Ово подразумева и оснивање суда где ће се искључиво решавати такви проблеми. Постојећа регулатива није довољна. Данас Атлантиком плови ђубриште величине САД које се сваким даном увећава. То се само констатује али још нико није ни пред којим судом одговарао. О надокнади штете и да не говоримо.

Данас је више него евидентна потреба за правилним и ефикасним *управљањем друштвеним развојем*. Зато многи аутори (HaustedandSousa-Filho, 2017; KangandHwang, 2017; Niestenetal., 2017; Ramosetal., 2015; Zhuetal., 2017) наглашавају важност управљања и указују на различитост заинтересованих страна за управљање технолошким иновацијама у служби одрживог развоја. Иновације на свим нивоима су од суштинског значаја када се разматра прелазак на одрживије форме производње, смањење потрошње енергије и квалитетно управљање (Cancinoetal., 2018,р. 33). Управљање подразумева институционализацију као и предузимање мера како би научно-технички прогрес био у служби одрживог развоја. Поред институција потребно је развијати свест о томе да ефикасно управљање подразумева стратешку контролу искоришћавања ресурса и њихове обновљивости. Затим, проналажење механизма којим ће менаџери ТНК у планирању акција увек имати на уму докле смеју да иду у њима, да не би долазило до еколошких катастрофа, климатских поремећаја, уништавања извора кисеоника, неконтролисаног генетског инжењеринга. Очигледно да је и у овом случају ефикасно управљање зависно од нивоа свести оних који се баве корпоративним управљањем, али и од међународног законодавства које би морало да предвиди могућност контроле рада ТНК и ригорозних казни уколико се не придржавају прописаних стандарда. „Али проблеми управљања су дубљи. Позиција коју заузимају рецимо САД одражава посебне интересе и одређену идеологију само малог дела

земље, односно финансијске и корпоративне интересе. Зато су глобализацију предводиле, у превеликој мери, велике мултинационалне корпорације и финансијске институције из великих развијених земаља. Иако су САД у целини биле међу добитницима глобализације, многе групе америчких радника и радника у другим развијеним земљама могле би се наћи међу губитницима“ (Стиглиц, 2018, 22)

Увећавање сиромаштва доводи до милитаризације света, рађања тероризма и на крају до могућег сукоба цивилизација. Зато не треба заборавити на социјалну димензију која је директно везана за технолошки развој и управљање друштвеним развојем (Круга, 2017). Наиме, технологија би морала да буде доступна свим земљама. Управљање у том случају подразумева проналажење начина да се у сиромашне земље изведе технологија по прихватљивим условима и да у тим околностима њихов друштвени развој зависи од доброг управљања, а не од добре воље великих корпорација. У ствари у савременом бизнису се и не може говорити о „вољи“ већ, пре свега, о интересима. Доктрина управљања коју предлажемо морала би да подразумева друштвени развој у коме постоји равнотежа између интереса ТНК и одрживог развоја. Технолошки развијене земље и њихове корпорације морају да предвиде којим ће темпом ићи скраћивање тзв. „технолошких интервала“ у којима се лансирају нове технологије. Ефикасно управљање без такве прогнозе је у савременим условима незамисливо. Очигледно је да високософистицирана технологија има и нека своја ограничења, када је у питању време, и зато је *предвиђање*, или како то неки формулишу, прогноза битна карика у управљању друштвеним развојем. Наравно, треба знати да са напретком технологије напредује и све остало, па и прогноза нема досадашње значење. Напросто, то су више егзактна предвиђања као последица проучавања различитих параметара. Они се научно упоређују и уз помоћ нових информационалних технологија доводе до прецизних резултата које они који управљају друштвеним развојем могу делотворно да користе.

ЗАКЉУЧАК

Научно-технички прогрес и друштвени развој не можемо посматрати одвојено, као што и не можемо заобићи мултидисциплинарну димензију проблема. Наиме, културолошка страна друштвеног развоја је повезана са информатичким развојем, а информација је опет, један од ослонаца научно-техничког прогреса и

суштинска карактеристика управљања. Другим речима, у информацијском друштву сви процеси су међузависни. Више није питање хоће ли неко бити информисан, него којом ће брзином то остварити. Транснационалне корпорације уз помоћ акумулираног новца и модерне технологије шире свој утицај и настоје да управљају светом. То показује да је глобализација процес пројектоване еволуције готово у свим сферама живота. Она се одвија у таласима, што не значи да у исто време није перманентан и бесконачан процес.

У глобализацији новац игра важну улогу. Без обзира на чињеницу да „златну подлогу“ мало ко помиње све је већи број земаља које подижу глас против манипулације и проглашања долара за резервну светску валуту. Они то виде као тежњу САД да задрже досадашњу контролу светских финансијских токова. Другим речима тржишне слободе често се разилазе са интересима економски јаким држава. Зато се и истиче проблем одрживости процеса глобализације у економији. Наиме, најновија економска криза која је захватила свет осветлила је сеновиту страну проблема финансијске глобализације и виртуелне економије. Суспензија везивања долаза за злато омогућила је виртуелизацију економије у којој је могуће непокривено ширење огромне количине долара. Глобални финансијски систем се тако одвојио од реалне економије. Финансијски олигарси остварују глобално планирање финансијских токова, што значи и прераспodelу ресурса. Технолошки прогрес у оквиру комуникација је омогућио у спречи са техничком инфраструктуром покушавају да одрже раст у привреди. Светска банка, Међународни монетарни фонд, различите агенције данас, на жалост, више брину о интересима транснационалних корпорација него о земљама у развоју. На тај начин привид постојања конкуренције постепено удаљава и саме транснационалне корпорације од креативног развоја.

Показало се да тренд који влада у глобализацији подразумева дехуманизацију уместо да савремена технологија омогући оптимистичку верзију постмодерног друштва. Процес савремене глобализације зато и није могуће описати строгом теоријом, па се назива „периодом неодређености“ и „друштвеном ризика“. Ризици су у овом случају људско дело, плод ограничене контроле над властитим акцијама. Они се увећавају похлепом за профитом, а развој технологије уместо да их смањи драстично их увећава. Излаз из зачараног круга се може наћи само квалитетним управљањем. Тако ће се стати на пут неконтролисаном експлоатисању природних ресурса и генетског инжењеринга. Без ефикасног и квалитетног

међународног законодавства то није могуће остварити. Доктрина управљања коју предлагемо подразумева друштвени развој у коме постоји равнотежа између интереса ТНК и одрживог развоја.

Наука је уз квалитетно управљање друштвеним развојем у моћи да разреши проблеме човечанства. Ипак, да би до тога дошло треба преовладати јаз између технолошког развоја и друштвене заосталости. Веома је важно да се управљање друштвеним развојем врши на начин да људи буду добро обавештени, да пословање подразумева друштвену одговорност и солидарност. При свему томе оно ће бити лоше уколико не нађе модел који ће ускладити потребе човека са потребама природе, односно њеног очувања. Зато је важно да информације буду доступне свима, да се одлуке доносе консензусом. Једино ће тако научно-технички прогрес и друштвени развој бити покретачи новог и бољег света.

ЛИТЕРАТУРА

1. Barnett R. & Mueller R. E. (1974). *Global Reach: The Power of the Multinational Corporations.*, New York: Simon and Shuster.
2. Beck, U.(1999).*World Risk Society.* Cambridge: Polity Press.
3. Cancino, C. A., La Paz, A. I., Ramaprasad, A. &Syn, T. (2018). Technological innovation for sustainable growth: An ontological perspective. *Journal of Cleaner Production*, 179, 31-41.
4. Findlay R, & O'Rourke, K. (2007). *Power and Plenty: Trade, War, and the World Economy in the Second Millennium.* Princeton: Princeton University Press.
5. Husted, B.W. & Sousa-Filho, J.M.d. (2017). The impact of sustainability governance, country stakeholder orientation, and country risk on environmental, social, and governance performance. *Journal of Cleaner Production*, 155, 93-102.
6. Kang, M.J. & Hwang, J. (2017). Interactions among inter-organizational measures for Green supply chain management. *Procedia Manufacturing*, 8, 691-698.
7. Krugman, P. (1995). *Does Third World Growth Hurt First World Prosperity? The Evolving Global Economy: Making Sense of the New World Order.* Boston: Harvard Business School Press.
8. Krypa, N. (2017). Social Economic Development and the Human Resources Management. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 6(1), 73-76.
9. Niesten, E., Jolink, A., Lopes de Sousa Jabbour, A.B., Chappin, M., Lozano, R., (2017). Sustainable collaboration: the impact of

- governance and institutions on sustainable performance. *Journal of Cleaner Production*, 155, 1-6.
10. Ohmae, K.(2007). *Nova globalna pozornica, izazovi i prilike u svijetu bez granica*. Zagreb: MATEd.o.o.
 11. Ramos, T.B., Caeiro, S., van Hoof, B., Lozano, R., Huisingh, D., Ceulemans, K. (2015). Experiences from the implementation of sustainable development in higher education institutions: environmental Management for Sustainable Universities. *Journal of Cleaner Production*,106, 3-10.
 12. Robertson, R. (2003). *The Three Waves of Globalization. A History of a Developing Global Consciousness*. Nova Scotia: Fernwood Publishing. London: Zed Books.
 13. Rodrigues, M. G. & Da Costa, F. J. P. (2018). Technology and Competitiveness: Technological Innovation for Developing Economies Growth. *International Journal of Advances in Management and Economics*, 4(4), 57-65.
 14. World Trade Report (2007). Geneva: World Trade Organization.
 15. Zhu, Q., Feng, Y., Choi, S.-B., (2017). The role of customer relational governance in environmental and economic performance improvement through green supply chain management. *Journal of Cleaner Production*,155, 46-53.
 16. Бабурин, С. Н, Мунтян М. А, Урсул А. Д. (2011). *Глобализация в перспективе устойчивого развития*. Москва: Магистр, ИНФРА-М.
 17. Барнет, Р. & Кавана, Ц. (2003). Електронски новац и казино економија. У: *Глобализација: аргументи против, приредили Џери Мандер и Едвард Голдсмит*, Београд: Слио, стр. 364-383.
 18. Дајић, М. & Којић, Н. (2018). Фактори који детерминишу привредни раст. *Економски погледи*, 20(1), 41-61.
 19. Деспотовић, Љ. & Гајић, А. (2017). Перспективе модерне државе у поствестфалском поретку. *Културополиса*, 14(32), 293-307.
 20. Борђевић, С. (2015). Улога транснационалних корпорација водећих држава света у борби за енергетске ресурсе. *Војно дело*, 67(2), 40-59.
 21. Елзесер, Ј. (2009). *Национална држава и феномен глобализације*. Београд: Јасен.
 22. Зиновьев А. А. (2000). *Глобальное сверхобщество и Россия*. Москва: АСТ.
 23. Иноземцев В. Л. (2008). Современная глобализация и ее восприятие в мире, *Век глобализации (журнал)*, 25(1), 31-44.

24. Лукашевич В. М. (2006). *Глобалистика*. Львов: Новий Світ-2000.
25. Мандер, Ц. (2003). Правила корпорацијског понашања. У: *Глобализација: аргументи против, приредили Цери Мандер и Едвард Голдсмит*. Београд: Слио, стр. 306-325.
26. Печујлић М. (2001). Планетарни кентаур, два лика глобализације. *Нова српска политичка мисао*, 7(3-4), 21-59.
27. Печујлић М. (2005). *Глобализација (два лика света)*. Београд: Гутенбергова галаксија.
28. Ралстон Сол, Ц. (2011). *Пропаст глобализма и преобликовање света*. Београд: Архипелаг.
29. Рогановић, М, Поповић, Ј. & Гавриловић, М. (2017). Експанзија протекционистичких мера као последица светске економске кризе. *Пословна економија*, 11(1), 30-46.
30. Сакс, Ц. (2014). *Доба одрживог развоја*. Београд: Службени гласник.
31. Стиглиц Џозеф Е. (2002). *Противречности глобализације*. Београд: SBM-х.
32. Стиглиц, Ц. (2015). *Велика подела: друштвена неједнакост и шта да радимо са њима*. Нови Сад: Академска књига.
33. Стиглиц, Ц. (2018). *Глобализација и њене противречности: антиглобализација у Трамповој ери*. Београд: МiбаBooks.
34. Чумаков А. Н. (2009). *Глобализација. Контури целостног мира: монографија, –2-е изд, перераб. и доп.* Москва: Проспект.
35. Шишков Ю. В. (2003). *Мировое хозяйство. В: Глобалистика: енциклопедия. Гл. ред. И.И. Мазур, А.Н. Чумаков. Москва: Радуга, 613-616.*

Рад је примљен: 15.09.2018.

Рад је прихваћен за штампу: 10.10.2018.